

ПІСЕННИКИ УКРАЇНЦІВ СХІДНОЇ СЛОВАЧЧИНИ ЯК ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ БУТТЯ ФОЛЬКЛОРУ В СУЧАСНУ ЕПОХУ

У статті на основі опрацювання матеріалів архівів, музеїв, бібліотек та приватних колекцій подано характеристику пісенників українців-русинів Східної Словаччини як джерела вивчення фольклору в сучасну епоху. Виокремлено постаті дослідників фольклору регіону XIX–XX ст.

Ключові слова: музичний фольклор, українці-русини, пісенники, Пряшівщина, Східна Словаччина.

В статье на основе обработки материалов архивов, музеев, библиотек и частных коллекций представлена характеристика песенников украинцев-русинов Восточной Словакии как источника изучения фольклора в современную эпоху. Выделены фигуры исследователей фольклора региона XIX–XX вв.

Ключевые слова: музыкальный фольклор, украинцы-русины, песенники, Пряшिवщина, Восточная Словакия.

In the article on the basis of the study of materials from archives, museums, libraries and private collections, the characteristics of songbooks of Ukrainians-Rusyns at East Slovakia as a source of folklore study at the present time are examined. The personalities of folklore explorers are determined.

Keywords: musical folklore, Ukrainians-Rusyns, songbooks, Priashiv region, East Slovakia.

Ареалом традиційної української народної культури Словацької Республіки є Пряшівщина, де, як стверджує М. Мушинка, збереглося 250 українських сіл (за версією одних – ще з періоду Київської Русі, за версією інших – з XIII–XIV ст.), у яких проживає приблизно 120 тис. українців-русинів [21, с. 43]. Міжетнічні контакти в цьому пограниччі Карпат відбилися в українському фольклорі.

Упродовж XIX–XX ст. у Східній Словаччині проводились етнофольклористичні дослідження, у т. ч. вивчалася народна музична творчість, укладалися фольклорні пісенники, однак вони не ставали предметом спеціальної уваги музикознавців. Щоправда, невелика стаття Ф. Ковача про них міститься в краєзнавчому словнику українців-русинів Пряшівщини, де подано короткий перелік збірників народних пісень [15, с. 146–147]. Метою нашого дослідження є огляд пісенників українців-русинів Східної Словаччини, створених упродовж двох останніх століть, як джерела вивчення фольклору в сучасну епоху. Ос-

новним джерельним матеріалом для дослідження стали фонди Музею української культури (МУК) у м. Свидник (Словацька Республіка), приватні фонди та архіви академіка Миколи Мушинки (м. Пряшів, Словацька Республіка), опрацьовані нами під час наукового відрядження до цих країв у червні 2012 року.

Повсюдне захоплення народною творчістю, визначення її місця в культурі кожного народу з початку XIX ст. було “ферманентацією національної ідеї в добу романтизму” [2, с. 38]. Воно реалізовувалося збиранням етнографічних матеріалів, їх публікацією, вивченням фолькоризму художньої літератури. Не оминули ці процеси Пряшівщину. Одними з перших дослідників фольклору карпаторусинів були: дяко-вчитель та фольклорист Іван Ріпа (1764–1851) з Пряшівщини, який зібрав у селах Землинського комітату багато світських та церковних пісень, підготував дві збірки “П’сенникъ” (1821, 1841), що містять відповідно 119 і 142 тексти пісень з нотами, і священник Яків Головацький (1814–1888), який випустив чотиритом-

ник “Народныя пѣсни Галицкой и Угорской Руси” (1863–1878) і був першим дослідником фольклору цього регіону. Збірник Я. Головацького містить багатий матеріал з Пряшівщини (Південна Лемківщина), а саме: записи О. Духновича, Ол. Павловича, А. Кралицького, В. Сухого, М. Бескида та ін. Із записів А. Кралицького Я. Головацький опублікував близько 30 пісень різних жанрів: балади, рекрутські та військові пісні, ліричні, жартівливі тощо. Як наслідок співпраці з О. Духновичем та іншими культурними діячами Пряшівщини в третьому томі свого видання Я. Головацький умістив окремі цикли записів народних пісень: “Песни собранные А. Духновичем в Пряшеве”; “Сборник пісней, живущих в сердцах и устах маковицкаго люда” О. Павловича; “Песни красноброцке на рок 1866” В. Сухого; “Пісні народніи округа лаборскаго собрани года 1866” Антонія Кралицького; “Свадебные обряды у Лаборских руських, описанные Анатолием Кралицким”; цикл пісень І. Воробля, І. Яцкова, Й. Петрашевича, В. Дениса, 5 збірників О. Митрака, І. Талапковича та ін. [15, с. 146]. Я. Головацький у четвертому томі збірника зазначав, що весільні пісні лемківського північно-західного погір’я подвійні: одні мають “руській” (місцевий) вид, інші запозичені або перероблені зі словацьких чи польських народних пісень. Перші за мовою чистіші, другі переповнені словацькими чи польськими елементами. Отож дослідник першим відзначав полікультурні впливи на формування пісенності краю.

Відомий історик, літературознавець Михайло Драгоманов (1841–1895) включив фольклорний матеріал з Підкарпатської Русі у свою збірку малоросійського (українського) поетичного фольклору “Историческія пѣсни малорусскаго народа” (у 2 т., 1874–1875). Український філолог, письменник, громадський діяч Іван Верхратський теж зосередив увагу на вивченні фольклору русинів Словаччини, куди здійснив по-

дорож у 1897 і 1899 рр. Перша праця присвячена фольклору лемків південних схилів Карпат “Гоя дюдя і собітки на Угорській Русі” (“Діло”, 1899), у якій подано опис календарних звичаїв. Основна частина фольклорних записів І. Верхратського надрукована в додатку до монографії “Знадоби до пізнання угорських говорів” [1]. Цей багатий матеріал охоплює майже всі фольклорні жанри, у т. ч. 257 пісень.

Визначним дослідником фольклору Пряшівщини був Володимир Гнатюк, якого вважають піонером збирання й дослідження народної творчості українців цього регіону [16–18; 23]. У 1885–1886 рр. він здійснив три експедиції на Угорську Русь, у т. ч. на територію нинішньої Східної Словаччини. Їх результатом став випуск двох книг “Етнографічні матеріали з Угорської Русі” (1887, 1889), які включають усі фольклорні записи, зроблені вченим. Під час цих експедицій В. Гнатюк на Пряшівщині записує пісні про еміграцію. Зібравши 45 таких пісень і долучивши до них 15 гуцульських пісень про громадські справи, він опублікував їх на сторінках Записок НТШ під назвою “Пісенні новотвори в українсько-руській народній словесності” [5]. У Бачці й Сремі (Югославія) учений у 1897 р. записував духовні пісні від українців, що походили зі Східної Словаччини. Відвідавши колишню “Угорську Русь” шість разів (1895–1903 рр.), В. Гнатюк зібрав тут великий за обсягом матеріал, опублікований у шести томах “Етнографічних матеріалів з Угорської Русі” та в низці інших праць (їх налічується понад сто). Ці записи ще й досі є неперевершеним джерелом пізнання українського фольклору Закарпатської України, Пряшівщини, Бачки й Банату [27, с. 64].

Дослідженням фольклору українців Закарпаття та Східної Словаччини займався визначний український фольклорист Іван Панькевич (1887–1958). Йому належать численні фонозаписи пісенної творчості українців цього регіону

в 1920–1930-х рр. [19]. Учений записав на фонограф і видав 27 грамофонних платівок фольклорних зразків, зокрема й пісенних. Нотний запис пісень із цих фонозаписів здійснювали свого часу П. Щуровська-Россіневич та О. Дутко в 30–40-ві, усю збірку записав Ю. Костюк у 70-х рр. ХХ ст.

Записував, науково опрацьовував і досліджував, публікував збірки народних пісень Підкарпатської Русі та Пряшівщини видатний фольклорист, музикознавець і композитор Філарет Колесса (1871–1947). До цих збірок належать: “Народні пісні з південного Підкарпаття” (1923), “Руській народній пьсьнь зь Подкарпатскоь Руси” (1923), “Народні пісні з Підкарпатської Русі: мелодії і тексти” (1938). Відомою є його праця “Народні пісні з Галицької Лемківщини – тексти й мелодії” [11], яка нараховує понад 800 мелодій з численними паралелями до інших слов’янських мелодій. У цей же період (1911 рік) Ф. Колесса відвідав територію Пряшівщини. Він був першим фольклористом, який зацікавився мелодіями народних пісень цього регіону [8; 10; 13; 14]. Зібрані ним пісні увійшли в збірник “Народні пісні з Південного Підкарпаття” [12]. Сам Ф. Колесса вважав ці записи лише початком зацікавлення народною музикою Пряшівщини. Як зазначає Т. Цимбал, “вони вразили його багатством мелодій, впливами сусідніх народів, своєрідним карпатським колоритом, що бере свій початок в далекому минулому” [27, с. 65]. Згодом низка записів із Пряшівщини склала основу репертуару для хорів (чоловічого, мішаного) і була пізніше опублікована в збірці музичних творів композитора. Продовжуючи вивчення зв’язків української народної пісенності з піснями інших слов’янських народів, Ф. Колесса друкує глибоку за змістом розвідку “Карпатський цикл народних пісень, спільних українцям, словакам, чехам і полякам” [9]. Публікації Ф. Колесси відзначаються науковою точністю

в транскрибуванні та відтворенні діалектного мовлення українців-русинів. Хоча записів Колесси й небагато, але вони стали фундаментом для ґрунтовного дослідження музичного фольклору Пряшівщини, яке почалося після Другої світової війни.

У Чехо-Словаччині в міжвоєнний період було видруковано низку співаників, зокрема чеський музикант і фольклорист, академік Чеської академії наук і мистецтва Людвік Куба (1863–1956) видає в Празі фольклорні збірники з українськими народними піснями в 15-томній збірці слов’янського фольклору “Слов’янство у своїх співах” (1922, 1933 рр.), де є записи пісенного фольклору українців-русинів Пряшівщини. На Підкарпатті (нині – Закарпаття) у міжвоєнний період проводився збір фольклору. У цей час у державному видавництві у Празі Степан Фенцик видає співаник “Пісні закарпатських русинів” у двох частинах. Дезидерій Задор, працюючи у чехословацькому міністерстві освіти, брав участь у фольклорних експедиціях на Підкарпатську Русь, був співукладачем (разом із Петром Милославським та Юрієм Костьо (Костюком) збірника “Народнь пьсьнь подкарпатських русиновъ” (1944), написав теоретичний аналіз коломийки – “A ruszin népdalköltészet kolomöjkai” (1942).

Чималу роботу на ниві запису народних пісень українців-русинів Закарпаття та Східної Словаччини здійснив Юрій Костюк (1912–1998). Його творча й наукова спадщина зберігається у відділі музичного фольклору в МУК м. Свидник. Перші записи пісень (угорських, німецьких, чеських) різних авторів (три малі зошити) були зроблені Ю. Костюком у 1929–1930 рр., коли він був студентом Державної учительської семінарії в Мукачеві. 1936 року він здійснив подорож до Югославії, де в Керестурі й Коцурі записав кілька оригінальних русинських пісень і нав’язав стосунки з музичними діячами для спільної праці. Однак війна ці

зв'язки обірвала. Близько 700 народних пісень Закарпаття в записах П. Ференчука, І. Кондратовича та Ю. Костюка датуються 1938–1943 рр. 1943 року Ю. Костюк їздив за українськими народними піснями у Вишовську долину (Румунія), де записав багато пісень, особливо від народної співачки Анни Бойчук із села Петрова Бистра. Деякі пісні із цих записів увійшли до збірника “Народні пісні підкарпатських русинів”.

Широко розгорнув фольклористичну діяльність Ю. Костюк у пряшівський період. Перші його нотні записи народних пісень цього краю датуються 1948–1953 рр. 1948 року дослідник спільно з О. Сухим узяв участь у великій чотиритижневій експедиції селами Східної Словаччини, у результаті якої було записано 280 пісень. У наступні роки було організовано дальші експедиції за народною піснею. В одних Ю. Костюк брав безпосередню участь і керував збиранням пісенного фольклору, в інших співпрацював при упорядкуванні матеріалу й давав цінні поради. 1952 року Культурний союз українських трудящих (КСУТ) організував другу експедицію за піснями в села Камійонка, Якубяни, Шеметківці, Вишава, Пихні, де дослідник записав 120 пісень і танцювальних мелодій. На замовлення Словацької академії наук Ю. Костюк у 1950–1955 рр. записує близько 200 шарішських народних пісень, які залишилися в рукописі. Фольклорист разом з Ю. Цимборою, А. Подгаєцьким та іншими записує музичну народну творчість у селах Пряшівщини й видає її. Перша книга фольклорних записів з Пряшівського краю, що була видана під його редактуванням, містила 321 пісню, з яких 122 були записні Ю. Костюком. У збірнику вперше усунуто анонімність фольклорних записів. Кожна з пісень має паспортизацію, що включає зазначення віку співака, місце й час запису. У збірнику знаходимо покажчик записувачів пісень, список співаків, зведення пісень по

селах, алфавітний покажчик і таблицю пісень за розділами, що допомагає читачеві швидко зорієнтуватися в об'ємному матеріалі книжки.

Другий том збірника упорядковував Юрій Цимбора (із 487 пісень – 30 записано Ю. Костюком), його пісенний корпус укладений за принципами, якими керувався Ю. Костюк. Т. Цимбал відзначає окремі недоліки видання: неточну класифікацію пісень, відсутність аналітично-синтетичної статті, яка була б об'єднувальною ланкою між обома темами, непослідовну фонетичну транскрипцію, нехтування діалектними особливостями. Проте ця публікація увійшла в скарбницю нашої народної культури, в історії друкарства на території Пряшівщини вона “не має пари” [27, с. 70].

Третій том збірника, що вийшов за упорядкування Андрія Дулеби, охоплює 406 пісень, які за змістом поділяються на три жанрово-тематичні групи: епічні, обрядові та ліричні. Тексти й мелодії пісень збережено. Т. Цимбал пише, що “за змістом і формою пісні старшого походження інклінують на схід, до загальноукраїнського фольклору. Сюди належать переважно пісні обрядові, зокрема весільні. Інші пісні, пізнішого походження, інклінують на захід, північ і південь, несучи ознаки впливу найближчих сусідів. Диференціація фонетичних та морфологічних особливостей місцевих говірок дотримана з незначними винятками” [27, с. 71].

Під час комплексного дослідження Старинської долини на Снинщині (1975–1978 рр.) Ю. Костюк записує народні пісні (обрядові, ліричні, балади тощо) із села Дара в районі Верхньої Цірохи (усього 560 пісень). Колискові пісні цього села були опубліковані ним у Науковому збірнику МУК у Свиднику (т. 9, кн. 2, 1979). Більше 700 фольклорних записів зроблені Ю. Костюком в інших селах Пряшівщини. Подвижницька праця фольклориста врятувала від забуття сотні чудових зразків музичного

фольклору українців-русинів, який залишається важливим джерелом для його вивчення й пропагування.

У повоєнний час у Східній Словаччині, яка була у складі Чехословаччини, значну кількість видань, пов'язаних з музичною культурою українців-русинів, було видано в Словацькому педагогічному видавництві та Словацькому видавництві художньої літератури (Братислава), відділі української літератури в Пряшеві. Організатором і замовником був КСУТ, створений 1951 року. Основна увага товариства була сконцентрована на аматорській творчості, професійному українському театрі, ансамблі пісні і танцю, видавництві, створенні кафедр при університеті, музею, випуску газет і журналів. Серед видань КСУТ: серія щоквартальних брошур (130 випусків) з фольклорними текстами та інформацією для аматорських фольклорних колективів “Репертуарний збірник” (1959–1990). Основна частина цих видань – фольклорні та репертуарні збірки, які видавалися великими тиражами й були основою для репертуару аматорських колективів. Упродовж багатьох років КСУТ випускав репертуарні збірники, які адресувалися функціонерам й активістам цієї організації та керівникам аматорських колективів. У 1950–1980-х рр. під керівництвом КСУТ було здійснено записи музичного фольклору в різних місцевостях Східної Словаччини та видано низку видань під упорядкуванням Юрія Млинарича (у розділі “Народні пісні Східної Словаччини” вміщено 21 пісню), Андрія Каршка, Андрія Дулеби, Юрія Цимбори, Михайла Гиряка, Івана Мигалича, Івана Русинко, Юрія Харитуна. Ці твори розшифровані й паспортизовані, містять важливий джерельний матеріал, що, правда, з жанрового боку вони неоднорідні.

У новітній час до вивчення фольклору та видання подібної літератури в Словаччині активно долучилися культурні товариства “Союз русинів-україн-

ців” та “Русинська оброда”: М. Гиряк упорядкував двотомну бібліографію народних пісень, перший том якої складений за репертуаром окремих співаків, другий – за жанрами, ним же видано пісні народної співачки Анни Мацібобової, фольклорну збірку, упорядковану Міланом Гарбером; а молодий дослідник Любослав Калиняк свою роботу присвятив студії музичного фольклору русинів Словаччини.

Здобутком музичної фольклористики українців Східної Словаччини останніх років є поява дослідження етнографа, фольклориста Івана Чижмара, присвяченого народним пісням, музиці й танцям русинів цього краю. У вступі автор подає широкий огляд вивчення народної музичної спадщини етнографами, етномузикологами та фольклористами XIX і XX ст. Окрім трьох розділів, які представляють основні види музичного фольклору, у роботі є багата документація, світлина автора та мультимедійні засоби. Основу музичного матеріалу складають власні записи дослідника, які він проводив упродовж тривалого часу – більше п'ятдесяти років на території Східної Словаччини, а також окремі записи інших фольклористів (у т. ч. В. Гнатюка, Ф. Колесси, В. Гошовського, С. Людкевича), архівні матеріали. І. Чижмар репрезентує в книзі широку гаму жанрів народної пісні і музики, інструментальні групи та оркестри (народні і професійні) та їх репертуар, музичні інструменти. До кожного твору подано не тільки точну паспортизацію, але й широку джерельну базу (перелік видань, де він уміщений).

Треба віддати належне сучасному дослідникові фольклору українців Східної Словаччини академіку Миколі Мушинці, котрий тісно співпрацював з Ю. Костюком. Саме завдяки останньому магнітофонні записи, зроблені М. Мушинкою, були розшифровані. Учений вивчав фольклористичну діяльність В. Гнатюка на Закарпатті та Словаччині [16–18], видав дослідження, які торкаються

музичного фольклору: з історії закарпатської фольклористики [20]; антологію усної народної творчості українців Східної Словаччини; фольклор русинів Воєводини [22]; колядки русинів-українців Словаччини [29]. Антологія українського фольклору Східної Словаччини під назвою “З глибини віків” охоплює понад 300 пісень та інші фольклорні жанри. До кожного жанру додано вступну статтю, у якій розкрито історію його дослідження в загальноукраїнському фольклорі, спільні риси з фольклором сусідніх народів. Антологія здобула прихильну оцінку на сторінках не лише чеської та словацької наукової преси, а й наукових і літературних журналів Канади, Франції, Югославії та інших країн. Завдяки копіткій праці М. Мушинки розшифровано, упорядковано та видано пісенні зразки із фонозаписів І. Панькевича. У виданні “Голоси предків” надруковано тексти 98 народних пісень, що були записані 1929 року в Празі, а 1935 року в Ужгороді Іваном Панькевичем. Книжка двомовна (словацькою та українською), до неї додається CD із 28 звуковими доріжками пісень і прози. Завдяки цим записам збережено унікальний звуковий пласт автентичного пісенного фольклору українців-русинів Закарпаття та Словаччини. М. Мушинка презентував книжку й CD 2003 року на зборах Чеської асоціації українців.

М. Мушинці також належить низка цінних фольклорних збірників. Це народні балади українців-русинів Пряшівщини, лемківські народні пісні Никифора Лещишака з рукописної спадщини Івана Франка, репертуарні збірники з українського фольклору Східної Словаччини та присвячений 20-річчю фольклорного колективу з рідного села академіка Курова, збірник з репертуару народної співачки Анці Ябур зі Стащина та багато інших видань.

Важливою формою вивчення й пропагування народнопісенної творчості є фольклорні огляди та фестивалі. Свято культури українців-русинів Сло-

ваччини у Свиднику вирізняється своєю неповторністю. Воно не тільки одне з найдовготриваліших (у 2012 році проводилося 58-й раз), але й має свої особливості. Одна з найголовніших – збереження автентичної народної творчості українців-русинів, що проживають на території Східної Словаччини. Фестиваль із самого початку (1955 рік) задумувався як національний, а основним його завданням було сприяння розвитку національних традицій місцевого українського населення, збереження його національної самосвідомості. Якщо взяти до уваги, що кожне свято в середньому відвідувало близько 25 тис. осіб, а на сцені в середньому виступало більше тисячі учасників, то за час існування його побачило близько півтора мільйона глядачів, на сцені виступило більше 60 тис. співаків, музикантів і танцюристів. Організатори фестивалю від його започаткування орієнтували колективи та окремих виконавців на місцевий фольклор. Слід відзначити, що виступи обов'язково відбуваються у супроводі “живого” оркестру, фонограми тут вимкнені. Програма святкування кожного року різноманітна й розрахована на задоволення найвибагливішого смаку.

У грудні 1973 року в окружному місті Бардієв відбувся огляд української народної пісні Пряшівщини. Його засновником був КСУТ і Міський національний комітет у Бардієві, а душею і творцем майже всіх основних програм – невтомний етномузиколог та збирач фольклору Андрій Каршко (1938–2008). У жовтні 1973 року А. Каршко опрацював статут огляду, згідно з яким мали право виступати лише солісти, дуети й тріо – переможці т. зв. “окружних” (“обводових”) змагань. Одна й та сама пісня не мала повторюватися на жодному з майбутніх концертів фестивалю. Це змушувало співаків шукати все нові й нові пісні. Їх тексти й мелодії публікувались у пресі та фольклорних збірниках. Кожний учасник, дуєт чи тріо мог-

ли виступити лише з одною піснею, як виняток – із двома або трьома короткими пісеньками. За весь період на фестивалі виступило близько 4 тис. виконавців, які заспівали понад 6 тис. народних пісень. Уже 40 років поспіль відбувається фестиваль “Маковицька струна”, і впродовж кількох десятиліть Андрій Каршко вів своєрідну його пісенну хронологію, випускаючи найуспішніші пісні свята. Окрім того, він видав 9 збірників пісень із власними записами народних пісень (тексти і мелодії) – усього 843.

Таким чином, огляд друкованих і рукописних пісенників українців-русинів Східної Словаччини впродовж XIX–XX століття засвідчує значний масив зібраного музичного фольклору, який представлений різноманітними жанрами – від архаїчних до новотворів XX ст. (зокрема емігрантських пісень, які С. Грица справедливо називає “живою хронікою української історії”). Цей багатий джерельний матеріал має вагоме значення для вивчення буття фольклору в сучасну епоху, трансмісію фольклорної традиції, оскільки зафіксовані словесно-нотні тексти та аудіозаписи слугують базою для глибоких наукових досліджень, порівнянь побутування й збереження жанрів упродовж тривалого періоду, використання фольклору сучасною концертною практикою окремих виконавців, ансамблів і хорів, джерелом для творчості композиторів. Зібраний фольклор однієї території, репертуар його окремих носіїв – це той матеріал, який допомагає ґрунтовніше, глибше розкрити історію народної пісенності, багатства її форм, ритміки, художніх засобів.

Нові шляхи цього соціологічного напряму в етномузикології накреслює С. Грица, яка зазначає: “Сучасну науку, що нагромадила величезний фольклорний матеріал, законсервованій у багатотомних виданнях, каталогах, цікавить уже не стільки черговий варіант якогонебудь фольклорного твору, скільки механізми його життя в сучасності, дина-

міка його змін під впливом нових умов, трансформацій у різних областях культури, проблеми його рецепції в зв’язку з розширеною сферою його функціонування. У центрі соціологічних досліджень стає не тільки сам твір а й людина, яка відповідно рефлектує на нього, отже й психологія його сприйняття” [6, с. 86]. Українці-русини Східної Словаччини, незважаючи на обставини, бережуть народні традиції, говірку й пісню, забезпечуючи ідентифікацію національної меншини у складному глобалізованому ХХІ ст.

1. *Верхратський І.* Знадоби до пізнання угорських говорів / Іван Верхратський // Записки НТШ. – Львів, 1901. – Т. 44. – С. 113–224.
2. *Гарасим Я. І.* Нариси до історії української фольклористики : навч. посібник / Я. Гарасим. – К. : Знання, 2009. – 301 с.
3. *Гиряк М.* Бібліографія русинських народних співанок і народної поезії вихідного Словенська / Михайло Гиряк. – Пряшів : Русинська оброда, 1994. – Ч. I. – 567 с.
4. *Гиряк М.* Бібліографія русинських народних співанок і народної поезії вихідного Словенська / Михайло Гиряк. – Пряшів : Русин і Народы новинки, 2007. – Ч. II. – 376 с.
5. *Гнатюк В.* Пісенні новотвори в українсько-русинській народній словесності / Володимир Гнатюк // Записки НТШ. Т. 50, кн. 6. – 1902. – С. 1–37; т. 52, кн. 11. – 1903. – С. 38–67.
6. *Грица С.* Трансмісія фольклорної традиції : етномузикологічні розвідки / Софія Грица. – К. ; Тернопіль : Астон, 2002. – 236 с. [НАНУ, ІМФЕ].
7. *Енциклопедія історії та культури карпатських русинів* / уклад.: Павло Роберт Магочій, Іван Поп ; заг. ред. Павла Роберта Магочія ; пер. з англ. Надія Кушко ; ред. укр. вид. Валерій Падяк ; карти Павла Роберта Магочія ; вип. ред. Лариса Ільченко. – Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2010. – 856 с. + XXXII с. : іл., 32 кольор. вклейки, карти.
8. *Колесса Ф.* Декілька слів про мелодії народних пісень з Підкарпатської Русі / Колесса Ф. // Музикознавчі праці / Ф. Колесса ; підгот. до друку, вступ. стаття і прим. С. Й. Грица. – К. : Наук. думка, 1970. – С. 401–408.
9. *Колесса Ф.* Карпатський цикл народних пісень (спільних українцям, словакам, чехам і полякам) / Ф. Колесса // Sbornik prací I Sjezdu Slovanských filologů v Praze. – Praha, 1929. – Sv. 2. – S. 93–114.

10. Колесса Ф. Музикознавчі праці / Ф. Колесса ; підгот. до друку, вступ. стаття і прим. С. Й. Грица. – К. : Наук. думка, 1970. – 592 с.
11. Колесса Ф. Народні пісні з галицької Лемківщини : Тексти й мелодії / збір., упоряд. й поясн. д-р Філарет Колесса // Етнографічний збірник НТШ. Т. 49–50. – Львів, 1929.
12. Колесса Ф. Народні пісні з південного Підкарпаття : тексти й мелодії із вступною розвідкою / Ф. Колесса // Науковий збірник товариства “Просвіта” в Ужгороді. Т. II. – Ужгород, 1923.
13. Колесса Ф. Старинні мелодії українських обрядових пісень (весільних і колядок) на Закарпатті / Ф. Колесса // Музикознавчі праці / Ф. Колесса ; підгот. до друку, вступ. стаття і прим. С. Й. Грица. – К. : Наук. думка, 1970. – С. 368–397.
14. Колесса Ф. М. Фольклористичні праці / Філарет Колесса ; упоряд. і вступ. ст. В. А. Юзвенко. – К. : Наук. думка, 1970. – 416 с.
15. Краєзнавчий словник русинів-українців : Пряшівщина / упоряд. і голов. ред. Ф. Ковач. – Пряшів : Союз русинів-українців Словацької Республіки, 1999. – 500 с.
16. Мушинка М. Володимир Гнатюк – визначний дослідник фольклору Пряшівщини / Микола Мушинка // Науковий збірник Музею української культури в Свиднику. Т. 3 : Присвячений пам’яті Володимира Гнатюка. – Пряшів : Свидницький музей Української культури в Пряшівському відділі укр. л-ри Словацьк. пед. вид-ва, 1967. – С. 51–79.
17. Мушинка М. Володимир Гнатюк – дослідник фольклору Закарпаття / Микола Мушинка. – Париж ; Мюнхен, 1975. – 117 с. – (Записки НТШ. Праці історико-філософської секції ; т. 190).
18. Мушинка М. Володимир Гнатюк : життя та його діяльність в галузі фольклористики, літературознавства та мовознавства / Микола Мушинка. – Париж ; Нью-Йорк ; Сідней ; Торонто, 1987. – 332 с. – (Записки НТШ. Праці філологічної секції ; т. 207).
19. Мушинка М. Голоси предків : звукові записи фольклору Закарпаття із архіву Івана Панькевича (1929, 1935) / Микола Мушинка. – Пряшів : Центр антропологічних досліджень; Громадське об’єднання ДІВА, 2002. – 256 с. ; ноти + CD = Mušinka M. Hlasy predkov : Zvukové záznamy folkloru Zakarpatska z archive Ivana Paňkeviča (1929, 1935) / Mikuláš Mušinka. – Prešov : Centrum antropologických výskumov ; Občianske združenie DIVA, 2002. – 256 s.
20. Мушинка М. З історії закарпатської фольклористики : вибрані статті / Микола Мушинка. – Пряшів, 1968. – 220 с. (Відбитки з Наукового збірника Музею української культури в Свиднику, № 1 (1965) та № 3 (1967)).
21. Мушинка М. Українці Чехо-Словацьчини / Микола Мушинка // Українська діаспора. – К. ; Чикаго : Ін-т соціології НАН України, Редакція Енциклопедії української діаспори при НТШ (США), 1993. – Ч. 3. – С. 42–47.
22. Мушинка М. Фолклор руснацх Войводини. Перша часц : народи обряди и шпиванки / Микола Мушинка. – Нови Сад : Руске Слово, 1988. – 240 с.
23. Мушинка М. Фолклор Пряшівщини в працях українських та російських вчених і сучасний стан його дослідження / Микола Мушинка // Слов’янське літературознавство і фольклористика. – К., 1968. – Вип. 4. – С. 72–89.
24. 15 років на службі народу : зб. ст. та фотодок. з нагоди 15-річчя діяльності КСУТ / ред. Михайло Шкурло. – Пряшів : Вид. ЦК КСУТ в ЧССР ; Братислава : Освітній ін-т, 1966. – 134 с. : фото.
25. Рекомендація ЮНЕСКО державам-членам про збереження фольклору // Народна творчість та етнографія. – 1990. – № 2. – С. 3.
26. 30 років Культурного Союзу Українських Трудящих ЧССР / упоряд. Андрій Ковач. – Пряшів : Дуклянські друкарні, 1982. – 106 с. : фото.
27. Цимбал Т. Історія запису лемківського весілля / Тетяна Цимбал // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2002. – Вип. 31. – С. 61–74.
28. Kaliňák L'. Uvod do štúdia hudobného folkloru rusínov na Slovensku / L'uboslav Kaliňák. – Prešov : Rusínska obroda, 2002. – 176 s.
29. Mušinka M. “Vo Viflejemi novena...” Vianočné zvyky a piesne Rusínov-Ukrajincov Slovenska / Mikuláš Mušinka // Piesňová tradícia etnických menšín v období Vianoc / ed. Hana Urbancová. – Bratislava : AEP, 2006. – S. 89–124.